Materiallar to’plami · Conference Proceedings
”ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH” respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 37
PEDAGOGIKA

PEDAGOGIK MULOQOT KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH

Maxpuza Xolmuxamedovna Ro‘zimatova[a,*], Feruza Xolmuxamedovna Mamajonova[b]

[a] *Farg‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi*
[b] *Yozyovon tumani 30-maktab informatika fani o‘qituvchisi*
✉ mahfuzarozimatova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimiga sun’iy intellekt texnologiyalarining keng joriy etilishi pedagogik faoliyat mazmunini tubdan o’zgartirmoqda. Xususan, pedagogik muloqotni samarali tashkil etish, ta’lim oluvchilar bilan individual ishlash, tezkor teskari aloqani ta’minlash hamda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda sun’iy intellektning imkoniyatlari ortib bormoqda. Ushbu maqolada pedagogik muloqotning nazariy asoslari, uning tarkibiy qismlari, sun’iy intellekt vositalarining pedagogik jarayonga integratsiyalashuvi, afzalliklari, mavjud muammolari va istiqbollari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanishning metodik tavsiyalari ham keltiriladi.

Kalit so‘zlar

pedagogik muloqot, sun’iy intellekt, generativ sun’iy intellekt, kommunikativ kompetensiya, raqamli pedagogika, interaktiv ta’lim, ta’lim texnologiyalari, innovatsion ta’lim.

DOI: 10.5281/zenodo.21743419

Kirish

XXI asr ta'limi o'qituvchidan nafaqat chuqur kasbiy bilim, balki yuqori darajadagi kommunikativ kompetensiyani ham talab etmoqda. Chunki zamonaviy pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonining tashkilotchisi, motivatori, maslahatchisi va hamkori sifatida faoliyat yuritadi. Bunday faoliyatning markazida esa pedagogik muloqot turadi.Pedagogik muloqot – bu o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi o'zaro axborot almashinuvi, hamkorlikni tashkil etish, psixologik muhitni shakllantirish va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga qaratilgan murakkab kommunikativ jarayondir. Muloqot sifati ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Ochiq, samimiy va konstruktiv muloqot o'quvchilarning darsdagi faolligini, motivatsiyasini hamda bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshiradi.So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi pedagogik muloqotni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Generativ sun'iy intellekt tizimlari matn yaratish, suhbat olib borish, nutqni tahlil qilish, individual tavsiyalar berish hamda o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'limni tashkil etish imkoniyatlarini yaratmoqda.Pedagogik muloqot – ta'lim jarayonida o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlovchi asosiy pedagogik vositadir. Olimlar pedagogik muloqotni uch asosiy komponentdan iborat deb hisoblaydilar:

Kommunikativ component-Axborot almashinuvi, savol-javoblar, tushuntirish, fikr bildirish, baholash va maslahat berishni o'z ichiga oladi.

2. Interaktiv component-Hamkorlikni tashkil etish, guruhli ishlash, muammolarni birgalikda hal qilish, muhokama va bahslarni boshqarishni nazarda tutadi.

3. Perseptiv component-O'qituvchi va o'quvchining bir-birini tushunishi, hissiy holatini anglay olishi, empatiya ko'rsatishi va ishonchli munosabatlarni shakllantirish bilan bog'liq.Mazkur uch komponent uyg'un rivojlangandagina samarali pedagogik muloqot yuzaga keladi.

Pedagogik muloqotning zamonaviy ta'limdagi ahamiyati

Pedagogik muloqot quyidagi vazifalarni bajaradi:bilimlarni samarali uzatish,ta'lim oluvchilarni motivatsiyalash,psixologik qulay muhit yaratish,tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish,mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash,hamkorlik madaniyatini shakllantirish,ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish.Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuv aynan samarali muloqotni pedagogning asosiy kasbiy kompetensiyalaridan biri sifatida e'tirof etadi.

Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ta'limdagi o'rni

Sun'iy intellekt – insonning fikrlash faoliyatiga xos ayrim funksiyalarni kompyuter tizimlari yordamida bajarishga imkon beruvchi texnologiyalar majmuasidir. Ta'lim tizimida sun'iy intellekt quyidagi yo'nalishlarda keng qo'llanilmoqda,virtual yordamchilar,chatbotlar,avtomatik baholash tizimlari,adaptiv o'qitish platformalari,nutqni tanish texnologiyalari,matn yaratish tizimlari,ta'lim analitikasi,individual o'quv marshrutlarini shakllantirish.Sun'iy intellekt pedagogni almashtirmaydi, balki uning faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beruvchi innovatsion vosita hisoblanadi.Har bir talabaning bilim darajasi turlicha bo'lganligi sababli bir xil metod barcha uchun birdek samarali bo'lavermaydi. Sun'iy intellekt o'quvchining bilim darajasi, qiziqishlari, xatolari va rivojlanish dinamikasini tahlil qilib, individual tavsiyalar ishlab chiqadi.Masalan, sust o'zlashtirayotgan talaba uchun soddalashtirilgan tushuntirishlar, yuqori natija ko'rsatayotgan talabalar uchun esa murakkabroq topshiriqlar tavsiya qilinadi.

Sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar talabalar bilan doimiy dialog olib boradi. Ular:savol berishni,fikrni asoslashni,mulohaza yuritishni,bahs madaniyatini,ilmiy uslubda yozishni,rasmiy nutqni shakllantirishni rivojlantiradi.

Bu ayniqsa pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun muhimdir.

Tezkor feedback

An'anaviy ta'limda o'qituvchi har bir topshiriqni tekshirishi ko'p vaqt talab qiladi.

Sun'iy intellekt esa:grammatik xatolarni,uslubiy kamchiliklarni,mantiqiy uzilishlarni,dalillarning yetarliligini,ilmiy uslubga mosligini bir necha soniya ichida aniqlab beradi.Natijada talabalar o'z ustida tezroq ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.Sun'iy intellekt yordamida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish

Kommunikativ kompetensiya quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi,faol tinglash,savol berish,mantiqiy javob qaytarish,argument keltirish,fikrni himoya qilish,bahs olib borish,taqdimot qilish,tinglovchini ishontirish.

Sun'iy intellekt ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish uchun turli dialoglar, vaziyatli topshiriqlar va virtual suhbatdoshlarni yaratishi mumkin.

Bugungi kunda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:AI-assisted learning,Adaptive Learning,Flipped Classroom,Personalized Learning,Problem Based Learning,Case Study,Simulation,Gamification.

Mazkur metodlar talabalarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Sun'iy intellektdan foydalanishning afzalliklari

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektdan foydalanish natijasida:dars sifati oshadi,o'qituvchining vaqti tejaladi,individual yondashuv kuchayadi,talabalarning faolligi ortadi,refleksiya rivojlanadi,kommunikativ kompetensiyalar mustahkamlanadi,baholash obyektivlashadi,ta'lim sifati yaxshilanadi.

Muammolar va xavflarBiroq sun'iy intellektdan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud.Birinchidan, akademik halollik masalasi. Talabalar tayyor matnlardan noto'g'ri foydalanishlari mumkin.Ikkinchidan, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi dolzarb hisoblanadi.Uchinchidan, sun'iy intellekt ayrim hollarda noto'g'ri yoki eskirgan ma'lumotlarni ham taqdim etishi mumkin.To'rtinchidan, texnologiyaga ortiqcha ishonish pedagogning mustaqil metodik faoliyatini cheklashi ehtimoli mavjud.Shuning uchun sun'iy intellekt yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi zarur.

Oliy ta'limda qo'llash bo'yicha tavsiyalar

Pedagogika oliygohlarida quyidagi ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:”Sun'iy intellekt va pedagogik texnologiyalar” fanini joriy etish,o'qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish,AI etikasi bo'yicha maxsus treninglar o'tkazish,virtual pedagogik amaliyotlarni yo'lga qo'yish,chatbotlardan foydalangan holda kommunikativ treninglarni tashkil etish;sun'iy intellekt asosida nutqni

tahlil qilish laboratoriyalarini yaratish.

Istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari

Kelajakda sun'iy intellekt:virtual o'qituvchi,raqamli mentor,emotsiyalarni aniqlovchi tizim,individual ta'lim navigator,avtomatik metodist,intellektual baholash tizimi,sifatida yanada keng qo'llanilishi kutilmoqda.Bu esa pedagogik muloqotning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Sun'iy intellekt zamonaviy ta'limning eng istiqbolli texnologiyalaridan biri hisoblanadi. U pedagogik muloqotni rivojlantirish, individual ta'limni tashkil etish, kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish, tezkor teskari aloqani ta'minlash va o'qituvchining kasbiy faoliyatini takomillashtirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, sun'iy intellektdan foydalanishda akademik halollik, axborot xavfsizligi, pedagogik maqsadga muvofiqlik va etik me'yorlarga qat'iy rioya qilish talab etiladi.Kelajakda sun'iy intellekt va pedagogik muloqotning integratsiyasi ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash hamda zamonaviy kompetensiyalarga ega mutaxassislarni tayyorlashda muhim omillardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining ”Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’limni raqamlashtirish va sun’iy intellektni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
3. Russell S., Norvig P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th ed. Pearson, 2021.
4. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO, 2023.
5. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
6. Luckin R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London: UCL IOE Press, 2018.
7. Hattie J. *Visible Learning*. Routledge, 2012.
8. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 2006.